

COVID-19 SALGINININ TÜRKİYE TURİZM SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ MUHTEMEL ETKİLERİ

Possible Effects Of The Covid-19 Epidemic On Turkish Tourism Sector

Dr.Öğr.Üyesi. Cebrail TELEK

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Dış Ticaret Bölümü, Kilis/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4541-3402>

ÖZET

Bu çalışma Covid-19 küresel salgınının Türkiye turizm sektörü üzerine muhtemel etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için UNWTO (Dünya Turizm Örgütü)'nun, Mayıs 2020'de yayınladığı bir raporda Covid-19 salgınının uluslararası turizm faaliyetleri üzerindeki etkisini değerlendirmek için yaptığı bir çalışma dikkate alınmıştır. UNWTO, uluslararası sınırların açılması ve seyahat kısıtlamalarının kaldırılmaya başlanmasının temmuz, eylül ve aralık ayında gerçekleşmesi olasılıklarını Senaryo 1, Senaryo 2 ve senaryo 3 olarak üç modelle açıklamaya çalışmıştır. Elde edilen bulgularda, Senaryo 1'e göre Türkiye için turizm gelirlerinin yaklaşık 20 milyar dolar azalacağı; Senaryo 2'e göre yaklaşık 24 milyar dolar azalacağı ve son olarak senaryo 3'e göre turizm gelirlerinin bir önceki yıla göre yaklaşık 27 milyar dolar düşeceği ifade edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19 Salgını, Turizm Sektörü, Turizm Gelirleri.

ABSTRACT

This study aims to reveal the likely impact of the Covid-19 global epidemic on Turkey's tourism sector. To achieve this goal, a study by UNWTO (World Tourism Organization) published in May 2020 to evaluate the impact of the Covid-19 outbreak on international tourism activities has been considered. UNWTO tried to explain the possibility of opening international borders and removing travel restrictions in July, September and December with three models: Scenario 1, Scenario 2 and scenario 3. In the findings, according to Scenario 1, it will be reduced by about \$ 20 billion in tourism revenues for Turkey; according to Scenario 2, it will decrease approximately 24 billion dollars; and finally, according to scenario 3, it is stated that tourism revenues will decrease approximately 27 billion dollars compared to the previous year.

Key Words: Covid-19 Epidemic, Tourism Sector, Tourism Income.

1. GİRİŞ

Genel olarak dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan geziler ve bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümü turizm kavramı olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte Dünya Turizm Örgütü (WTO) ise turizmi, "insanların yaşadıkları çevrenin dışındaki bir yerde yirmi dört saatten az ve bir yıldan fazla kalmamak şartıyla, eğlence, iş, sağlık, boş zaman ve spor gibi çeşitli amaçlarla gerçekleştirdiği faaliyetler" olarak tanımlamaktadır (Çeken, 2016: 14).

Doğal, tarihi ve kültürel zenginliklere sahip ülkeler, turizm açısından göreceli bir üstünlüğe sahiptirler. Turizm, bu kaynağa sahip ülkelerde yarattığı gelir ve istihdam etkilerinin yanında ülkeye önemli ölçülerde döviz geliri de kazandırabilir. Bu nedenle döviz gelirlerini artırmak için az gelişmiş ülkelerin yoğun bir biçimde geliştirmeye çalıştıkları bir hizmet sektörüdür. Turizmden elde edilecek dövizler kalkınmakta olan bir ülkede sanayileşme çabalarına önemli destek sağlamaktadır. Bununla birlikte turizm sektörü, doğrudan etkilerinin yanında diğer sektörlerle de yakın bir ilişki içerisinde. Turizmin geliştirilmesi hediyelik eşya sektörü gibi doğrudan bu sektöre dönük üretim yapan sanayi dallarını ve bunların yanında el sanatları üretimini, ticareti, ulaştırmayı, konaklamayı ve yeme içme gibi ilgili faaliyetleri geliştirici etki yapar. Gelişmekte olan ülkelerde özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimi için önemli itici bir güç konumundadır. İhracatta olduğu gibi ülkeye döviz kazandıran bir faaliyet olan turizm, "bacasız fabrika" olarak da adlandırılabilir (Seyidoğlu, 2015: 753).

Türkiye ekonomisi için de diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi en önemli sektörlerden biri hiç şüphesiz ki turizm sektörüdür. 2019 yılında turizm sektöründen elde edilen gelir, bir önceki yıla göre %16,9 artışla 34,5 milyar doların üzerinde gerçekleşmiştir. Bu gelirin Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)

içerisindeki payı yaklaşık %4,6 ihracat gelirlerine oranı ise %20,1 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, turist sayısı bakımından (2018 yılı için) Avrupa'da 4.sırada yer alırken, turizm gelirlerinde ise 6.sırada yer almaktadır. Dünya sıralamasında ise Türkiye ülkelere göre gelen turist sayısında 6.sırada, turizm gelirlerinde ise 15.sırada yer almaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020). Bu nedenle turizm sektörü, Türkiye ekonomisi için önemli bir lokomotif konumundadır.

Bununla birlikte, turizmin ülke içinde ve dışındaki ekonomik ve siyasal istikrarsızlıklara, savaşlara, terörizme, salgın hastalıklara, yüksek suç oranlarına, krizlere ve aynı zamanda ülkelerde uygulanan tarifeler ve diğer kısıtlamalar gibi birçok olaya karşı çok duyarlı bir sektör olduğunu da unutmamak gerekir (Seyidoğlu, 2015: 754; Roney, 2018: 31).

Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaleti Wuhan kentinde ortaya çıkan ve çok kısa bir sürede epidemik bir salgın hastalık haline gelen yeni tip koronavirüs Covid-19 da dünya turizm sektörünü önemli bir şekilde etkilemektedir. Çok hızlı bir şekilde yayılan bu hastalık çok kısa bir zamanda tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün 8 Mayıs 2020 verilerine göre dünya genelinde 216 ülke/bölgede görülen salgında vaka sayısı yaklaşık 3,8 milyona ulaşmış ve Covid-19 salgını yaklaşık 270 bin insanın yaşamını yitirmesine yol açmıştır. Türkiye'de ise yaklaşık 134 bin Covid-19 vakası görülmüş ve salgın nedeniyle 3641 kişi yaşamını yitirmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2020). Covid-19 salgını, bu belirtilen sağlık sorunları boyutunun yanı sıra tüm dünyada sosyal, siyasal ve ekonomik birçok alanı olumsuz etkilemektedir. Salgının yayılmasını önlemek amacıyla ülkelere turistik faaliyetler, giriş-çıkışlar yasaklanmış; sosyal izolasyonunun önemi vurgulanarak insanların toplu halde buldukları spor müsabakaları gibi etkinliklerin iptal edilmesi, okulların tatil edilmesi, ülkelerde karantina uygulamaları, sokağa çıkma yasakları gibi birçok önlem alınmıştır. Alınan tüm bu önlemlerin olumsuz etkilediği sektörlerin başında turizm sektörü gelmektedir.

Bu çalışma Covid-19 küresel salgınının Türkiye turizm sektörü üzerine muhtemel etkilerini açıklamayı amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için UNWTO (Dünya Turizm Örgütü)'nun, Mayıs 2020'de yayınladığı bir raporda Covid-19 salgınının uluslararası turizm faaliyetleri üzerindeki etkisini değerlendirmek için yaptığı bir çalışma dikkate alınmıştır. UNWTO, uluslararası sınırların açılması ve seyahat kısıtlamalarının kaldırılmaya başlanmasının temmuz ayında gerçekleşmesini Senaryo 1, eylülde gerçekleşmesini Senaryo 2 ve aralıkta gerçekleşmesini ise senaryo 3 olarak belirterek uluslararası turist varışlarını olası üç modelle açıklamaya çalışmıştır. Bu çalışma da benzer senaryolar için salgının Türkiye turizm sektörü üzerine muhtemel etkilerini belirlemeye ve gelecekle ilgili tahmin yapmayı amaçlamaktadır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Covid-19 salgını nedeniyle ölüm ve vaka sayılarındaki artışa bakılarak bu salgının insan sağlığı üzerinde çok ciddi etkisinin olduğunu söyleyebilmenin yanında ülkelerin ekonomilerini de olumsuz anlamda ciddi bir şekilde etkilediği şüphesizdir. Bu tip etkileri Barro vd. (2020), çalışmalarında 1918-1920 yıllarında gerçekleşen İspanyol gribi ile Covid-19 salgını karşılaştırarak, yeni tip koronavirüsün neden olabileceği olası ölüm/vaka sayısı ve ekonomik faaliyetler üzerindeki olası etkilerini belirlemeye çalışmışlardır. İspanyol gribi sebebiyle 43 ülke incelenmiş ve yakalanan insanların %2'si yani 39 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Kıyaslandığında Covid-19 ile günümüz için yaklaşık dünya genelinde 150 milyon insanın ölümüne denk gelmektedir. Ekonomi açısından bakıldığında ise o dönemlerde incelenen ülkelerde tüketimin %8, GSYİH'nın %6 azaldığı ve borsalarda sert düşüşler yaşandığı görülmüştür. Yeni koronavirüsün de ekonomiye etkisine bakıldığında benzer şekilde dünyada hisse (pay) senedi fiyatlarında sert düşüşe ve ekonomik faaliyetlerde ciddi daralmalara yol açarak ülkelerin GSYİH'larının ciddi bir biçimde azalmasına neden olacağını ifade etmişlerdir. Ayittey vd. (2020), ise salgının Çin özelinde ve küresel etkilerini ölçmek için yaptıkları çalışmalarında Çin'in yılın ilk çeyreğinde 62 milyar dolar kaybetmesi, dünya genelinde bu rakamın 280 milyar dolar olmasını beklediklerini ifade etmişlerdir. Benzer bir çalışmada Luo ve Tsang (2020), Çin'in %4'lük ve küresel olarak da %1 bir üretim kaybı yaşanacağını tahmin etmektedirler.

Covid-19 salgınının gelişmiş ya da gelişmekte olan hiç fark etmeden tüm ülke ekonomilerine ciddi zararlar verdiği ve önümüzdeki dönemlerde de bu etkisinin devam edeceği tahmin edilmektedir. Salgının ilk ortaya çıkmasından sonra genellikle ülkelerin aldıkları ilk önlem sınırlarını kapatmak ve uluslararası seyahat kısıtlamaları ile yabancı giriş-çıkışlarını engellemek olmuştur. Hiç şüphesiz ki bu durumun etkisi öncelikle turizm sektörünün etkilenmesine ve ülkelerin turizm gelirlerinin azalmasına neden olmuştur. Literatür

incelendiğinde Covid-19 salgınının turizm sektörü üzerindeki etkisini belirlemek için araştırmacılar hızlı bir şekilde bu alana yönelmiş ve çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalardan bazıları incelendiğinde;

Koirala ve Acharya (2020) çalışmalarında yeni coronavirüsün Nepal ekonomisine etkisini araştırmışlardır. Nepal ekonomisinin dışa bağımlı olduğunu ve salgının ekonomik ve sosyal maliyetinin yüksek olacağını, gelecek 5 yıla kadar da etkisinin süreceğini belirtmişlerdir. Ülkedeki turistik gezilerin iptal edilmesi, otellerdeki doluluk oranlarının düşmesi gibi nedenlerle turizm sektöründe gelirlerin ciddi bir şekilde azalacağını ve işsizliğin artacağını belirtmişlerdir. Benzer bir diğer çalışmada Hindistan ekonomisi Kalyankar ve Patil (2020), salgının turizm sektörü üzerindeki etkisini analiz etmeye çalışmaktadır. Öngörülemeyen ve belirsiz olan bu krizde turizm sektörünün olumsuz etkilendiğini, sektörün durma noktasına geldiğini, salgın sonrası toparlanabilmesi için stratejik bir kalkınma planı oluşturulması gerektiği, turizmi teşvik etmek için yeni bir program geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bakar ve Rosbi (2020), çalışmalarında salgının insanlarda paniğe yol açtığını ve turizm talebinin düşmesine neden olduğunu ifade etmişlerdir. Arz ve talep ilişkisi açısından yapılan değerlendirmede turizm talebinin düşmesi fiyatların düşmesine neden olmuştur. Eğer devletler gerekli önlemleri alamazlarsa turizm endüstrilerinde çöküşler yaşanması beklenmektedir. Malezya ekonomisi için Karim vd. (2020), çalışmalarında Covid-19 salgınının turizm ve konaklama endüstrisi üzerinde gelecekteki etkisini ölçmeyi amaçlamışlardır. Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi olarak kabul edilen Malezya'nın diğer ülkelerde olduğu gibi turizm sektörünün ciddi zarar göreceği belirtilmiştir. Devletin yanı sıra havayolu şirketlerinin ve konaklama tesislerinin de müşterilerine güven vermek için gerekli önlemleri alması gerekmektedir. Aksi takdirde turizm sektörünün toparlanmasının uzun zaman alması kaçınılmaz olacaktır.

Hoque vd. (2020), koronavirüsün Çin'in turizm sektörü üzerine etkisini araştırmışlardır. Diğer ülke vatandaşlarının Çin'i ziyaret etmemelerinin yanı sıra Çinli turistlerin ülkelerine giriş yapmasını da yasaklamış hatta Çinli vatandaşlarla temas bile kurmaktan kaçınmakta olduklarını ifade etmektedirler. Bu gibi korkular nedeniyle salgının ülkenin turizm endüstrisini yurtiçinde ve yurtdışında etkilediği bilinmektedir. Covid-19'un Çin'in turizm endüstrisi üzerinde uzun vadeli bir etkiye neden olacağını vurgulamışlardır.

Gössling vd. (2020), salgının II. Dünya Savaşı'ndan bu yana seyahat kısıtlamaları ve evde kalma emirleriyle küresel ekonominin bozulmasına neden olduğunu belirtmektedirler. Turizm sektörünün dünya genelinde Mart 2020'de büyük ölçüde durduğu, özellikle hava yolculukları, diğer yolculuklar ve konaklama sektörü üzerindeki etkinin yıkıcı olduğu söylenebilir. Son derece belirsiz olmakla birlikte, 2020 için UNWTO'nun erken tahminleri, uluslararası turizm hareketlerinin 2019'a göre %20-30 oranında düşebileceği olası görülmektedir.

Niewiadomski (2020), salgının küresel turizmi ve seyahat endüstrilerini askıya aldığını ifade etmiştir. Farklı bir bakış açısıyla dünya için bu durumun maliyetinin yüksek olduğu ancak bununla birlikte yeni fırsatların ortaya çıktığını belirtmektedir. Turizmin çevresel bozulma, ekonomik sömürü veya aşırı kalabalık gibi çeşitli karanlık yönlerinin ortadan kaldırılması gerektiğini vurgulamış ve bunun için gerekli yeniden gelişme ve dönüşüm yolunun belirlenmesinin gerekli olduğunu ortaya koymuştur.

Literatür incelendiğinde Covid-19 salgınının Türkiye'de turizm sektörü üzerine etkilerini inceleyen çalışmalardan bazılarında şu şekilde yer verilebilir: Günay vd. (2020), Covid-19 pandemisinin Türkiye'ye yabancı ziyaretçi talebi üzerine kısa dönem olası etkilerini senaryo analiz tekniği kullanarak incelemişlerdir. Turizm sektörü savaşlar, terörist saldırılar, doğal afetler ve diğer beklenmedik krizlere karşı en hassas sektörlerden biridir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgularda ülkeye gelen yabancı ziyaretçilerin gelişinde %5 ile %53 arasında bir düşüş olduğu tahmin edilmekte, 2020 için en kötü senaryoda 15,2 milyar dolar ve en iyi alternatif senaryoda ise 1,5 milyar dolar turizm gelir kaybı yaşanacağı tahmin edilmektedir. Kurtarma planlarını geliştirmek ve bunları acilen uygulamak, Covid-19 salgınının Türkiye turizm sektörüne vereceği zararı en aza indirebilecektir.

Çeti ve Ünlüöner (2019), çalışmalarında ayak ve ağız hastalığı, SARS, kuş gribi, domuz gribi ve ebola gibi salgın hastalıklar nedeniyle ortaya çıkan ekonomik krizlerin turizm sektörü üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Yapılan analizler sonucunda salgınların ortaya çıktığı ilk yıl ya da daha sonraki yılda ülkelere gelen turist sayılarında ciddi düşüşler yaşandığı tespit edilmiştir. Covid-19'un da benzer şekilde turizm sektörü üzerinde etkisi olabileceği tahmin edilmektedir. Acar (2020), çalışmasında Covid-19 salgınının turizm faaliyetleri üzerine etkisini araştırmıştır. Çalışmada salgının ülke ekonomileri için küresel

anlamda ciddi zararlar oluşturacağı bu etkilerin uzun süre hissedileceği ve turizm sektörünün de en fazla etkilenecek sektörlerden biri olacağı belirtilmektedir. Salgının turizm sektörü açısından etkilerini inceleyen bir başka çalışma da Atay (2020) tarafından yapılmıştır. Salgın, ortaya çıkmasıyla birlikte turizm sektöründe yıkıcı bir etkiye neden olmuş, birçok işletmenin gelirlerini kaybetmesine ve bununla birlikte sektörde çalışanların bir kısmının işlerini kaybetmesine sebep olduğunu çalışmada belirtmiştir.

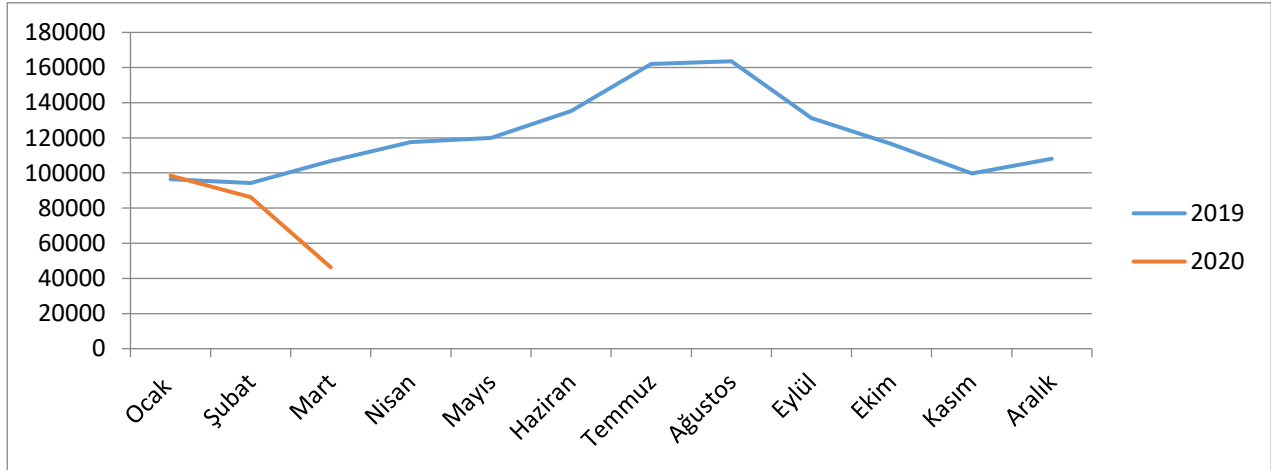
Bir diğer çalışmada İbiş (2020), turizm gelirleriyle doğrudan ilişkili olan seyahat acentalarının yeni tip koronavirüs salgınından ne boyutta etkilendiğini araştırmıştır. Seyahat acentalarının yetkilileri ile çeşitli mülakatlar yapılmıştır. Bu mülakatlarda acentaların salgınından çok büyük ölçüde etkilendikleri, bu süreçte gelir kaynaklarının kesildiğini, bununla birlikte sabit giderlerinin halen devam ettiğini ve bu krizden çıkabilmeleri için daha fazla desteğe ihtiyaçları olduğu ifade edilmektedir. Yine turizm sektörüyle yakın ilişkili olan salgının havacılık sektörü üzerindeki etkilerini Akça (2020), araştırmıştır. Covid-19 salgınının önlemek için ülkeler öncelikle hava taşımacılığını kısıtlamış ve daha sonra sınırlarını kapatılarak uçuşları tamamen durdurmuşlardır. Bu durum havacılık sektörü gelirlerinin azalmasına ve ilgili diğer sektörlerin de kayıplarının artmasına neden olmuştur. Kayıpları artan sektörlerinde başında turizm sektörü gelmektedir.

3. COVID-19 SALGINININ TURİZM SEKTÖRÜNE OLASI ETKİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan yeni tip koronavirüs Covid-19 salgınının tüm dünyaya yayılmasıyla birlikte yarattığı ciddi sağlık problemleri ve kaos ortamının öncelikle dünya turizm hareketleri üzerindeki etkisi ve daha sonra Türkiye turizm sektörüne olası etkilerinin neler olabileceği üzerinde durulacaktır.

3.1. Covid-19 Salgınının Dünya Turizm Sektörüne Olası Etkileri

UNWTO (Dünya Turizm Örgütü) Mayıs 2020'de yayınladığı bir raporda Covid-19 salgınının uluslararası turizm faaliyetleri üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Bu değerlendirmede, dünyanın Covid-19 salgınıyla eş benzeri görülmemiş küresel sağlık, sosyal ve ekonomik bir acil durumla karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir. Seyahat ve turizm sektörü, dünyadaki nerdeyse tüm ülkelerde uygulanan uçuşların durdurulması, otellerin kapatılması ve seyahat kısıtlamaları sonucunda en çok etkilenen sektörler arasında olmuştur. Bu salgının, 2020 yılının ilk çeyreğinde bir önceki döneme göre uluslararası turizm varışları miktarını ciddi bir şekilde azalttığı ve turizm sektörüne benzeri görülmemiş bir darbe vurduğu belirtilmektedir (UNWTO, 2020). Pandeminin turizm sektörü üzerindeki etkileri Şekil 1'de daha net görülebilir.

Kaynak: UNWTO, 2020.

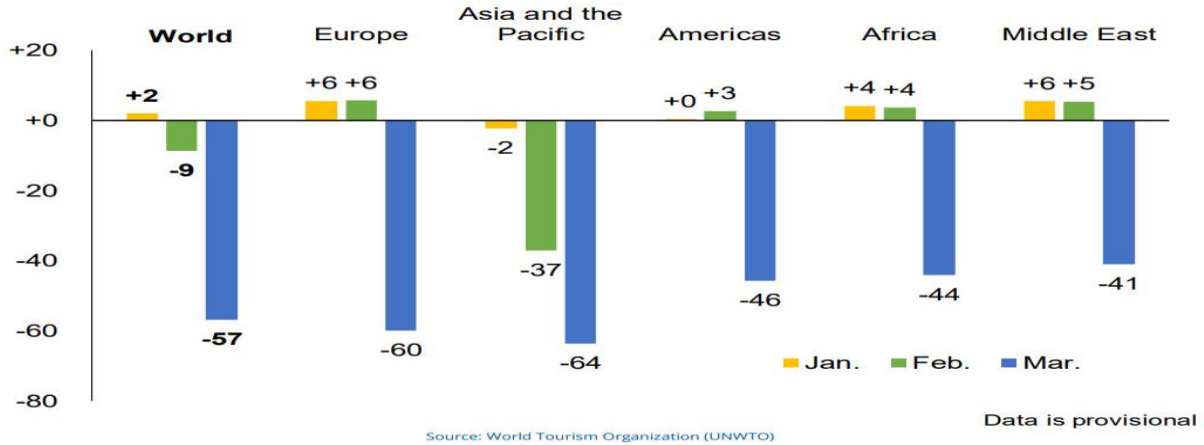
Şekil 1. Uluslararası Turist Varışları

Şekil 1, 2019 yılı ve 2020 yılı ilk çeyreğinde uluslararası turist varış rakamları ile oluşturulmuştur. Grafikte 2020 Ocak ayında henüz salgın çok fazla yayılmamışken uluslararası turist varışları bir önceki yılın aynı ayına göre yaklaşık %2 artmıştır. Şubatta ise artık salgın etkisini göstermeye başlamış ve turist varışları yine bir önceki dönemin aynı ayına göre %9 azalmıştır. Martta ise salgın neredeyse tüm dünyaya yayılmış ve birçok ülkenin ulusal sınırlarını kapatması, yurtdışı uçuşları iptal etmesi ve seyahat kısıtlamaları gibi aldığı önlemler neticesinde bir önceki yılın aynı ayına göre uluslararası turist varışları %57 azalmıştır. 2020 yılının ilk çeyreğinde ise uluslararası turist varışlarındaki bu azalış %22 olmuştur. Bu durum ise

uluslararası turist varışlarının 67 milyon azalmasına ve dünya turizm sektörü için yaklaşık 80 milyar dolar kayıp anlamına gelmektedir. Yılın ilk çeyreğinde gerçekleşen bu rakamlar, salgının turizm sektörünü ne derecede olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Covid-19 salgınının yılın ilk çeyreğinde bölgesel olarak turizm sektörüne etkilerine Şekil 2’de bakıldığında:

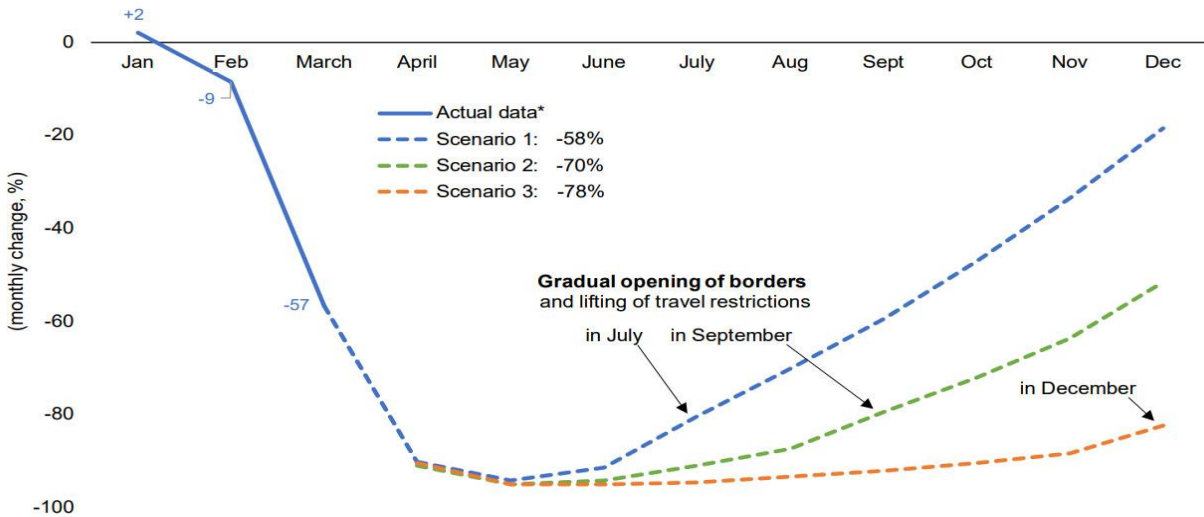

Kaynak: UNWTO, 2020.

Şekil 2. Bölgelere Göre Uluslararası Turist Varışları

Şekil 2, bölgeler için uluslararası turist varışlarının 2020 yılının ilk çeyreğinde bir önceki döneme göre yüzdesel değişimleri göstermektedir. Tüm bölgeler için mart ayı, turizm sektöründe meydana gelen azalışın belirleyicisi olmuştur. Covid-19 salgınının etkisini ilk hisseden bölge olan, Asya ve Pasifik bölgesindeki düşüş ortalama %35 olurken, ikinci en büyük etki Avrupa’da %19, Amerika için %15, Afrika için %12 ve Orta Doğu içinse %11 olarak gerçekleşmiştir.

Dünya Turizm Örgütü, 2020 Nisan ve Aralık ayları arasında uluslararası sınırların açılması ve seyahat kısıtlamalarının kaldırılmaya başlanmasının temmuz başında gerçekleşmesini Senaryo 1, eylül başında gerçekleşmesini Senaryo 2 ve aralık başında gerçekleşmesini ise senaryo 3 olarak uluslararası turist varışlarını olası üç modelle açıklamaya çalışmıştır.

Kaynak: UNWTO, 2020.

Şekil 3. Olası 3 Senaryoya Göre Uluslararası Turist Varışları

Şekil 3’te mavi kesikli çizgiler uluslararası sınırların açılmasını ve seyahat sınırlamalarının kaldırılmasını temmuz ayında gerçekleşmesi sonucu turist varışlarını gösteren Senaryo 1’e göre 2020 yılı ortalama uluslararası turist varışlarının bir önceki yıla göre yaklaşık %58 düşeceğini göstermektedir. Yeşil kesikli çizgiler, sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması eylülde gerçekleşirse (senaryo 2),

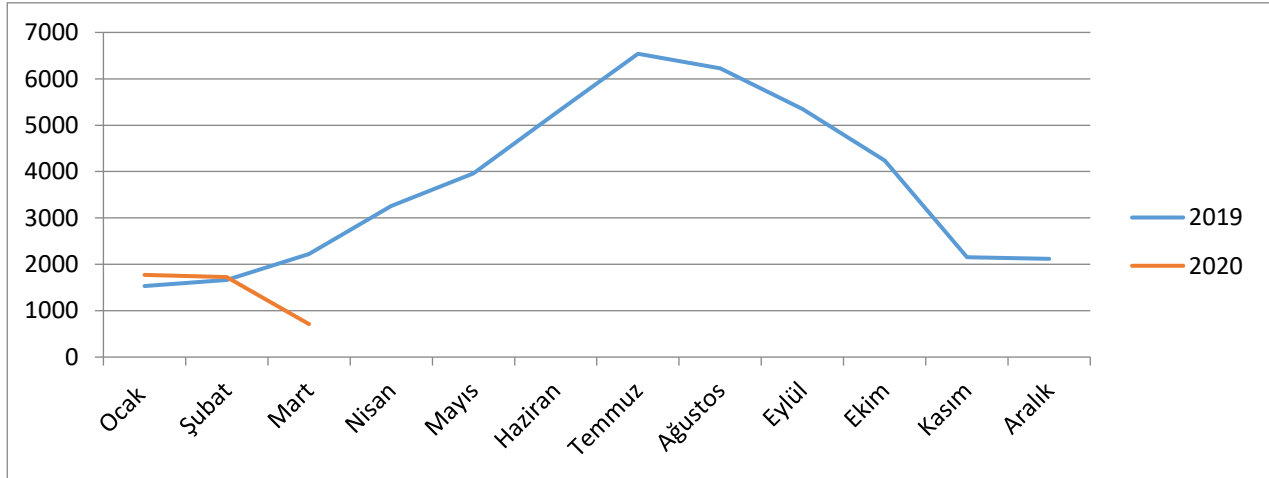
uluslararası turist varışlarının bir önceki yıla göre yaklaşık %70 düşeceğini ifade etmektedir. Senaryo 3'ü gösteren kırmızı kesikli çizgiler ise sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması aralık ayında gerçekleşirse uluslararası turist varışlarının bir önceki yıla göre yaklaşık %78 düşeceğini söylemektedir.

Covid-19 küresel salgınının dünya turizm sektörüne olası etkilerini özetleyecek olursak, uluslararası turist varışlarının 850 milyon ile 1,1 milyar arasında azalacağı, turizm sektöründen elde edilen gelirlerde ise 910 milyar ile 1,2 trilyon dolar arasında bir düşüş meydana geleceği tahmin edilmektedir. Bunun yanı sıra 100 ile 120 milyon doğrudan turizm ile ilgili işlerde çalışanların işlerini kaybetme riskinin olduğu söylenebilir (UNWTO, 2020).

3.2. Covid-19 Salgınının Türkiye Turizm Sektörüne Olası Etkileri

Covid-19 salgınının görüldüğü ülkeler hastalığın yayılmasının önüne geçebilmek için birçok farklı önlem almaya başlamıştır. Türkiye de salgının ilk görüldüğü andan itibaren oluşturulan bilim kurulu tavsiyeleri ile birçok alanda önemli kararlar almıştır. Tüm yurtiçi/yurtdışı uçuşların yasaklanması, okulların tatil edilmesi, camiler vb. ibadethanelerde toplu yapılan ibadetlerin yasaklanması, spor müsabakaları, konserler gibi etkinliklerin iptal edilmesi, şehirlerarası toplu ulaşım sınırlamaları getirilmesi ve daha sonra şehirlerarası seyahatlerin izne bağlanması, bazı şehirlerde sokağa çıkma yasakları ve karantina uygulamaları yapılması, yurtdışından çeşitli nedenlerle (umre, öğrenci, iş...) getirilen vatandaşlarımız 14 gün karantinaya alınması gibi birçok önlem alınmıştır. Alınan tüm bu önlemlerin diğer bazı ülkelerle kıyaslandığında (İtalya, İspanya, Fransa, İngiltere, ABD) salgının yayılmasını önlemekte kısmen etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ancak tüm bu alınan önlemlere rağmen 8 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla WHO'dan alınan verilere göre Türkiye'de vaka sayısı yaklaşık 134 bin, salgın nedeniyle hayatını kaybeden vatandaşımızın sayısı ise 3641 olarak gerçekleşmiştir.

Covid-19 küresel salgını yarattığı sağlık sorunlarının yanında ekonomik yaşamı da olumsuz etkilemektedir. Bu çalışmanın amacı ise bu salgının turizm sektörü üzerindeki olası etkilerini ortaya koyabilmektir. Salgının Türkiye turizm sektörü üzerindeki etkisini öncelikle uluslararası turist varışları rakamlarıyla oluşturulan Şekil 4'de görülmektedir.

Kaynak: UNWTO, 2020.

Şekil 4. Türkiye İçin Uluslararası Turist Varışları

Türkiye için önemli bir turist kaynağı olan Rusya'da 2014 yılında yaşanan ekonomik kriz ve devamında iki ülke arasında 2015 yılında yaşanan uçak düşürülmesi krizi nedeniyle üst üste 2 yıl Türkiye turizm sektörü için oldukça sıkıntılı geçmiştir. Bu sıkıntılı süreç ilerleyen yıllarda toparlanmaya başlamış ve sektör, 2019 yılına gelindiğinde ise yaklaşık 52 milyon turist sayısı ve 35 milyar dolarlık turizm geliri ile tarihi bir rekor kırmıştır. Elde edilen bu rekordan sonra 2020 yılı için turizm sektöründen beklentiler çok daha iyi rakamlara ulaşılacağı şeklindeydi. 2020 yılı sektör için beklenildiği gibi başlamıştır. Ocak ayında grafikten de görüldüğü gibi bir önceki dönemin aynı ayına göre uluslararası turist varış rakamlarında yaklaşık %16 artış görülmektedir. Ancak Çin'de ortaya çıkan Covid-19 salgını 2020 yılına umutla başlayan turizm sektörü için bir yıkım olacaktı. Çünkü salgının yayılmaya başlamasıyla ülkeler yayılmasını önlemek için sınırlarını kapattı, yurtiçi/yurtdışı uçuşları yasakladı, seyahat kısıtlamaları getirdi, spor müsabakaları, konserler gibi turistik tüm etkinlikler iptal edilmiştir. Ülkeler tarafından alınan bu önlemlerin birçok sektörü olumsuz etkilemesinin yanında en derinden etkilenecek sektörlerin başında turizm sektörü

gelmektedir. Nitekim hemen 2020 şubat ayında bir önceki yılın aynı ayına göre uluslararası turist varışlarındaki artış yaklaşık %3,8'e düşmüştür. Mart ayına gelindiğinde ise Covid-19 salgınının tüm dünyayı etkisi altına aldığı ve önlemlerin en üst seviyede olduğu bir dönemde Türkiye'de uluslararası turist varışları bir önceki dönemin aynı ayına göre yaklaşık %68 azalmıştır. İlk çeyrekte ise bu azalış yaklaşık %22,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun da bir önceki yıl rekor kıran sektör için büyük bir yıkım olduğu söylenebilir.

Türkiye turizm sektörünün Covid-19 salgınından ne boyutta etkilenebileceğini belirleyebilmek için son 10 yılda gerçekleşen ziyaretçi sayıları ve elde edilen turizm gelirleri verilerinden Tablo 1 oluşturulmuştur.

Tablo 1. Türkiye Turizm Gelirleri ve Ziyaretçi Sayıları (2010-2020)

Dönem	Turizm Gelirleri (000 \$)	Ziyaretçi Sayısı
2010	24 930 996	33 027 943
2011	28 115 694	36 151 328
2012	29 007 003	36 463 921
2013	32 308 991	39 226 226
2014	34 305 904	41 415 070
2015	31 464 777	41 617 530
2016	22 107 440	31 365 330
2017	26 283 656	38 620 346
2018	29 512 926	45 628 673
2019	34 520 332	51 860 042
2020Q1	4 101 206	5 639 413

Kaynak: TÜİK

Bu çalışma, Tablo 1'deki verileri dikkate alarak Covid-19 küresel salgınının Türkiye turizm sektörüne olası etkilerini belirlemeye çalışmaktadır. Tablo 1'e bakıldığında en fazla turist sayısına ve turizm gelirin 2019 yılında ulaşılmıştır. Ülkemizde son on yılda ortalama olarak 29,2 milyar dolar turizm geliri elde edilmiş ve ortalama 39,5 milyon turist ülkemizi ziyaret etmiştir.

Dünya Turizm Örgütü, ulusal sınırların açılması ve seyahat kısıtlamalarının kaldırılmaya başlanması için farklı tarihleri veri olarak kabul ederek Senaryo 1 (Temmuz), Senaryo 2 (Eylül) ve Senaryo 3 (Aralık) olarak üç farklı modeli, Covid-19 salgınının turizm sektörü üzerindeki muhtemel etkilerini belirleyebilmek için kurmuştur. Bu çalışma da UNWTO'nun kurmuş olduğu üç senaryo için Covid-19 salgınının Türkiye turizm sektörü üzerindeki muhtemel etkisini belirlemeye çalışmaktadır.

Senaryo 1'e göre UNWTO, uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması temmuz ayında gerçekleşmesi durumunda uluslararası turist varışlarının bir önceki yıla göre yaklaşık %58 düşeceğini ifade etmektedir. Bu durumda 2020 yılında Türkiye için turizm gelirlerinin yaklaşık 20 milyar dolar azalacağı ve ziyaretçi sayısının da yaklaşık 30 milyon düşeceği söylenebilir.

Senaryo 2'e göre UNWTO, uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması eylül ayında gerçekleşirse uluslararası turist varışlarının bir önceki yıla göre yaklaşık %70 düşeceğini ifade etmektedir. Bu senaryoya göre Türkiye'yi ziyaret edecek turist sayısı bir önceki yıla göre yaklaşık 36 milyon azalacak ve Türkiye'nin turizm gelirleri yaklaşık 24 milyar dolar azalacaktır.

Son olarak senaryo 3'e göre UNWTO, uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması aralık ayında gerçekleşirse uluslararası turist varışlarının bir önceki yıla göre yaklaşık %78 düşeceğini ifade etmektedir. Eğer bu senaryo gerçekleşirse Türkiye ziyaretçi sayısı yaklaşık 40 milyon azalacak ve turizm gelirleri bir önceki yıla göre yaklaşık 27 milyar dolar düşecektir.

Oluşturulan bu senaryolar, uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılmasının gerçekleşeceği zamana göre Covid-19 salgınının turizm sektörü üzerindeki muhtemel etkisinin ne düzeyde olabileceğini tahmin etmeye çalışmaktadır. Turizm sektörünü etkileyebilecek olan diğer tüm durumlar sabitken, uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması tarihi ne kadar erken gerçekleşirse Covid-19 salgınının turizm sektörü üzerindeki muhtemel olumsuz etkisinin o denli azalacağı, uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması tarihi uzadıkça salgının sektör üzerindeki muhtemel olumsuz etkisinin o kadar artacağı söylenebilir.

4. SONUÇ

Yeni tip koronavirüs olan Covid-19, dünya geneline hızlı bir şekilde yayılan ve insanların yaşamlarını doğrudan etkileyen bir pandemidir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 8 Mayıs 2020 verilerine göre dünya genelinde 216 ülke/bölgede görülen salgında vaka sayısı yaklaşık 3,8 milyona ulaşmış ve Covid-19 salgını yaklaşık 270 bin insanın yaşamını yitirmesine yol açmıştır. Türkiye'de ise yaklaşık 134 bin Covid-19 vakası görülmüş ve salgın nedeniyle 3641 kişi yaşamını yitirmiştir. Rakamlar da durumun insanlar açısından önemini ortaya koymaktadır.

Covid-19 salgını, insanlar açısından ortaya çıkardığı sağlık problemlerinin yanında gelecekle ilgili belirsizlikler, endişe ve korku yaratarak insanların refah seviyelerini ve ekonomik yaşamı da ciddi bir biçimde etkilemektedir. Salgının yayılmasını önlemek amacıyla ülkelerin sınırlarını kapatması, karantina uygulamaları, sokağa çıkma yasaklamaları gibi birçok sıkı tedbirin alınması ülkelerin ekonomilerini önemli ölçüde olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte alınan tedbirlerin çoğunluğunun etkisinin ilk hissedildiği sektörün turizm sektörü olduğu söylenebilir.

Dünya Turizm Örgütü, uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılmasının Temmuz, Eylül ve Aralık aylarında gerçekleşmesine bağlı olarak üç farklı model ve senaryoyla salgının turizm sektörü üzerindeki muhtemel etkilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışma da oluşturulan bu üç senaryo için Covid-19 salgınının Türkiye turizm sektörü üzerindeki muhtemel etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Senaryo 1'e göre UNWTO, uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması temmuz ayında gerçekleşmesi durumunda uluslararası turist varışlarının bir önceki yıla göre yaklaşık %58 düşeceğini ifade etmektedir. Bu durumda 2020 yılında Türkiye için turizm gelirlerinin yaklaşık 20 milyar dolar azalacağı ve ziyaretçi sayısının da yaklaşık 30 milyon düşeceği söylenebilir. Senaryo 2'e göre uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması eylül ayında gerçekleşirse Türkiye'yi ziyaret edecek turist sayısı bir önceki yıla göre yaklaşık 36 milyon azalacak ve Türkiye'nin turizm gelirleri yaklaşık 24 milyar dolar azalacaktır. Son olarak senaryo 3'e göre uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması aralık ayında gerçekleşirse Türkiye'ye ziyaretçi sayısı yaklaşık 40 milyon azalacak ve turizm gelirleri bir önceki yıla göre yaklaşık 27 milyar dolar düşecektir. Uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması ne kadar erken gerçekleşirse salgının turizm sektörü üzerindeki muhtemel olumsuz etkisini o kadar azaltacağı, uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması kararlarının uzaması ise salgının sektör üzerindeki muhtemel olumsuz etkisini o denli artıracığı söylenebilir.

Uluslararası sınırların açılması ve seyahat sınırlamalarının kaldırılması kararlarının alınması bu senaryolar çerçevesinde gerçekleşmiş olsa bile ülkelerin uygulayacağı politikalar turizm sektörü için belirleyici olacaktır. Sosyal izolasyon kararları ve sektörde sıkı tedbirlerin alınması kapasite kullanım oranlarını düşürecek ve bu da sektör gelirlerinin azalmasına neden olacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, Y., (2020). Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgını ve Turizm Faaliyetlerine Etkisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 7-21.

Akça, M., (2020). Covid-19'un Havacılık Sektörüne Etkisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 45-64.

Atay, L., (2020). KOVID-19 Salgını ve Turizme Etkileri. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(1), 168-172.

Ayittey, F.K., Ayittey, M.K., Chiwero, N.B., Kamasah, J.S., & Dzuovor, C. (2020). Economic impacts of Wuhan 2019-nCoV on China and the world. *Journal of Medical Virology*.

Bakar, N. A., & Rosbi, S. (2020). Effect of Coronavirus Disease (COVID-19) to Tourism Industry. *International Journal of Advanced Engineering Research and Science*, 7(4).

Barro, R. J., Ursúa, J. F., & Weng, J. (2020). *The Coronavirus And The Great Influenza Pandemic: Lessons From The "Spanish Flu" For The Coronavirus's Potential Effects On Mortality And Economic Activity* (No. w26866). National Bureau of Economic Research.

- Çeken, H. (2016). Turizm ekonomisi. *Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Çeti, B., & Ünlüöner, K. (2019). Salgın Hastalıklar Sebebiyle Oluşan Krizlerin Turizm Sektörü Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(2), 109-128.
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2020). Pandemics, Tourism And Global Change: A Rapid Assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-20.
- Günay, F., Bayraktaroğlu, E., & Özkul, K. (2020). Assessing the Short-term Impacts of COVID-19 Pandemic on Foreign Visitor's Demand for Turkey: A Scenario Analysis. *Journal of Ekonomi*, 2(2), 80-85.
- Hoque, A., Shikha, F. A., Hasanat, M. W., Arif, I., & Hamid, A. B. A. (2020). The Effect of Coronavirus (COVID-19) in the Tourism Industry in China. *Asian Journal of Multidisciplinary Studies*, 3(1), 52-58.
- İbiş, S., (2020). Covid-19 Salgınının Seyahat Acentaları Üzerine Etkisi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 85-98.
- Kalyankar, M.M.D. & Patil, M.P. (2020). Impact of Covid-19 Pandemic on the Tourism Sector. *Purakala with ISSN 0971-2143 is an UGC CARE Journal*, 31(8), 611-617.
- Karim, W., Haque, A., Anis, Z., & Ulfy, M. A. (2020). The Movement Control Order (MCO) for COVID-19 Crisis and its Impact on Tourism and Hospitality Sector in Malaysia. *International Tourism and Hopitality Journal*, 3(2), 1-07.
- Koirala, J., & Acharya, S. (2020). Impact of Novel Corona Virus (COVID-19 or 2019-nCoV) on Nepalese Economy. *Available at SSRN 3560638*.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2020). *Turizm İstatistikleri*, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 01.05.2020.
- Luo, S., & Tsang, K. P. (2020). How Much of China and World GDP Has The Coronavirus Reduced?. *Available at SSRN 3543760*.
- Niewiadomski, P. (2020). COVID-19: From Temporary De-Globalisation To A Re-Discovery Of Tourism?. *Tourism Geographies*, 1-6.
- Roney, S.A. (2018). *Turizm: Bir Sistemin Analizi*. Detay yayıncılık, Ankara.
- Seyidoğlu, H. (2015). *Uluslararası İktisat*, Geliştirilmiş 20. Baskı. Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- UNWTO, (2020). Assessment Of The Covid-19 Outbreak On International Tourism, <https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism> Erişim Tarihi: 01.05.2020.
- WTO, (2020). Dünya Sağlık Örgütü. <https://covid19.who.int/region/euro/country/tr> Erişim Tarihi: 08.05.2020.